

Сидорчук Н. Г. Університетські традиції як підґрунтя реалізації виховання студентської молоді // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 178-186.

Сидорчук Н. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ТРАДИЦІЇ ЯК ПІДГРУНТЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Згідно зі "Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу" (1998 р.), затвердженої Указом Президента України, особливе місце у реалізації інтеграційних процесів відводиться університету, який з часів заснування відіграє провідну роль у процесі набуття і передачі досвіду від старшого покоління до молодшого, виробляє високоякісний людський та соціальний капітал (О. Глузман, О. Джуринський, К. Лавриненко-Омецинська, Ю. Марголіс, О. Мещанінов, К. Поляков, Г. Тішкін).

Основними ознаками університету, які протягом століть залишаються базовими для академічної університетської освіти, є світський характер змісту освіти; єдність викладання, дослідження та виховання; автономність із наявними органами самоврядування [1, с. 6-10]. Як правило, їх вивчення та аналіз обмежується навчальною та науковою складовою. Виховна ж складова університетської освіти залишається поза увагою дослідників, що обумовлено, на наш погляд, відсутністю її чіткої змістової характеристики.

У межах статті представимо один із аспектів процесу виховання у межах університетської освіти, спираючись на те, що її удосконалення на сучасному етапі реформування вищої освіти перебуває у прямій залежності від використання традицій університетської освіти.

Дійсно, виховання студентської молоді, яка через кілька років стане "ядром" української інтелігенції, потребує особливої уваги. Як

зазначає О. В. Левшов, *майбутнє* нашого народу залежить від змісту цінностей, що закладають *орієнтири* молоді, *відчуття приналежності до духовної еліти* суспільства ґрунтується на *традиціях* університетської освіти, накопичених протягом її історичного розвитку [2, с. 5].

Поняття "традиція" походить від лат. *traditio*, дієслова *tradere*, що означає "передавати". Спочатку воно використовувалося буквально, позначаючи матеріальну дію: так, стародавні римляни застосовували його, коли мова йшла про необхідність вручити комусь якийсь предмет і навіть віддати свою дочку заміж. Але передаватися можуть й нематеріальні речі, наприклад, певне вміння або навички: така дія в фігуральному сенсі також є *traditio*. Таким чином, межі семантичного спектру поняття традиції жорстко вказують на основну якісну відмінність всього того, що можна підвести під це поняття: традиція – це перш за все те, що не створено індивідом чи не є продуктом його власної творчої уяви, те, що йому не належить, передане кимось ззовні [3].

Університетські традиції поділяють на академічні та ритуальні. Розглянемо останні більш детально, оскільки саме вони складаючи основу студентського життя, визначають єднання молодої людини зі своєю «Alma mater».

Як відомо, протягом століть студенти з різних країн вигадували найрізноманітніші ритуали, щоб урізноманітнити «нудне» навчання. Ці звичаї передавалися з покоління в покоління, перетворюючись з часом в традиції, які існують і донині.

Ключовими у студентському житті є традиції «посвята в студенти», «екватор», «випускний», які поширені практично у всіх вишах. Однак є й традиції, характерні виключно для того чи іншого університету.

Так, у перший день навчального року у Саламанському університеті немає жодних лекцій та семінарів, тільки урочиста церемонія з приводу "відкриття сезону". Старовинна будівля, яка слугує лише для проведення вагомих подій, ще з самого ранку заповнена людьми. У меморіальній аудиторії імені Франсиско Салінаса (сліпий композитор епохи Бароко) проходить посвячення в студенти. Збираються абсолютно всі викладачі факультету, з усіх кафедр на чолі з ректором. У кожного факультету свій колір мантиї: у медичного - жовтий, у філологічного - блакитний тощо. Опісля починається єдина спільна лекція для всіх студентів та викладачів

університету, тут неважливо, на якому ти курсі чи який науковий ступінь маєш, головне - це спільний дух єднання й бажання перемоги. Читати цю лекцію - надзвичайно велика честь, тому кожного року обирають саме того професора, котрий мав найбільше досягнень за попередній навчальний рік.

Наступного дня починаються лекції, а разом із ними і головна фієста року - Дні Саламанки. Звісно, що цього тижня багато прогулів та невивчених занять, але воно того варте. Окрім того, що на головній площі міста можна потанцювати запальне фламенко, побачити Дон Кіхота та Санчо Пансу, попоїсти традиційних орнасо (м'ясні пироги). Можна ще й "познущатися" над новачками, що стало невід'ємною частиною початку кожного нового навчального року. Таке дійство відбувається на Центральній площі, де збирається велика група юнаків і дівчат, серед яких як новачки, так і старші студенти. "Старшаки" вигукують команди молодшим, а ті в свою чергу слухняно стають в одну шеренгу та голосно й чітко називають свої імена кожному перехожому, роблячи несміливий крок вперед. Далі гірше: привселюдно треба вимовити наступну клятву: "Я - найгірший та найдурніший студент даю клятву, що не маю права послухатися старшого, інакше...", - і йде перерахування усіляких можливих покарань: починаючи від банального "ку-ка-рі-ку" на площі міста і закінчуючи миттям туалетів у гуртожитку. Забава ця називається "новатада", що походить від іспанського "novato" - і смішними клятвами не закінчується. Увесь перший тиждень "жовторотиків" інтенсивно навчають життю. Найпопулярніша капость - одягнути новачка якомога найбільш безглуздіше: наприклад спідню білизну поверх джинсів та футболок та вигнати у найлюдяніше місце. Жалітися, тікати, ховатися - суворо забороняється. Також першокурсники повинні досконало знати гімн свого гуртожитку та щомиті відкликатися на прізвисько, яке дали йому старшокурсники. І нарешті, останнє випробування: студентів заганяють в якусь простору середньовічну залу та влаштовують "работоргівлю". "Зв'язками" по 3-4 людини первачків вручають "дідам", а ті вже розпоряджаються ними на власний розсуд. Частіше за все це декілька раз збігати за пивом, або поклеїти дурня перед вікнами жіночого гуртожитку.

Зрозуміло, що традиція бере свій початок із середньовіччя. Але тоді все було набагато жорстокіше. Ось найневинніший жарт: поставити першокурсника всередину кола та обпльовувати його до

тих пір, поки він не стане схожим на сніговика. Але завдяки старанням ректора таким знущанням було покладено край. Започаткували знайомства за чашкою какао. Тож тепер спочатку п'ють ароматний напій, а вже потім виходять на вулиці святкувати посвячення у студенти. До речі, самі ж новачки не мають нічого проти такої традиції, навіть навпаки - *вона допомагає їм швидше освоїтися та знайти нових друзів.*

У багатьох західних університетах популярна традиція так званого «первісного крику» (англійською «The Primal Scream»). Кожен студент кричить, що є сили, протягом п'яти або десяти хвилин. Зазначають, ніби «первісний крик» здатен зняти або суттєво знизити напругу сесії.

А в університеті португальського міста Коїмбра поширена церемонія «спалювання стрічок». Студенти у спеціальних горщиках спалюють широкі стрічки, забарвлені в кольори своїх факультетів – це дійство покликане символізувати закінчення їхнього студентського життя.

Студенти на пострадянському просторі перед іспитами викликають «халяву». Для цього опівночі перед іспитом відчиняють квартиру, відкривають залікову та у вікно кричать «халява, прийди!». Після цього в залікову кладуть трішечки цукру, перев'язують її резинкою та пхають до ранку в морозилку. Якщо ж іспит передбачається вкрай складний, вискакують на вулицю в нижній білизні і вигукують «шара!».

У Джорджтаунському університеті популярна традиція відкручувати стрілки з годинника вежі Nealy Hall, відправляючи їх поштою у Ватикан. І незважаючи на посилену охорону та благання адміністрації закладу, стрілки раз на 5-6 років продовжують зникати.

Серед студентів Англії та Німеччини з нагоди якоїсь знаменної події прийнято збивати з полицейських каски. Суспільство до цієї традиції ставиться лояльно, чого, звісно, не скажеш про поліцейських.

Студенти Ванкувера за традицією повинні повісити невеликий автомобіль в якомусь несподіваному місці, але без ризику травм чи пошкоджень для звичайних перехожих.

А студенти МДТУ, святкуючи екватор, катаються в тазі по сходах або ж прив'язують величезний таз до автомобіля. Для того, щоб катання обійшлося без травм, під сидниці рекомендують покласти всі свої конспекти.

До речі, цікава студентська традиція є в університеті Принстона (США). Там існує кодекс честі, який перед іспитом приймає кожен студент. Він полягає в тому, що студенти зобов'язуються не використовувати ніяких шпаргалок і, більш того, припиняти їх використання співтоваришами.

Оксфордський університет дотримується і трохи екстравагантних традицій. Щорічно в ніч на 1 травня студенти заковують вечірки. А вранці, в продовження традиції, всі бажаючі можуть стрибнути у воду з мосту імені Марії Магдалени. Як бачите, з почуттям гумору в Оксфорді все в порядку. Тут вам обов'язково розкажуть історію про студента з Ізраїлю, який посилаючись на давню університетську традицію, зажадав у викладача кухоль пива і копчену телятину, оскільки подібна традиція дійсно колись існувала. Однак студенту такі вольності з рук не спустили, викликали на університетський суд і прийняли рішення видворити з навчального закладу, апелюючи до того, що він не прийшов на іспит з мечем, як прописано в ще однією давньою традицією.

Історія відомих нам сьогодні академічних регалій також бере початок у середньовіччі. Найстарші університети Європи вирости з церковних навчальних закладів, тому студенти та викладачі носили клерикальний, практично монастирський одяг. Спочатку він був повсякденним, а не урочистим убранням. До 1500 року найбільші університети Європи зупинили свій вибір на більш модній туніці з відкритими бортами і широкими, більш короткими рукавами. Саме туніки і стали прообразами сучасних мантий.

У Середні віки чоловіки і жінки носили туніки з накидкою і капюшоном. Перші студенти університетів хизувалися в такому ж одязі, як і решта, за винятком однієї деталі - їх накидка була закритою з одним або двома прорізами для рук, як у парафіяльних священиків. Ця відмінність ще не становила уніформу, скоріше це була умова, яку висувала католицька церква, оскільки бути студентом означало бути людиною Бога. Така закрыта накидка або *Sarra clausa* стала стандартом академічного одягу у Болоньї, Парижі та Оксфорді.

Капюшон мантиї в середні віки був частиною чернечої ряс. Пізніше його носили і викладачі, і студенти, але приблизно в XVI столітті зробили привілеєм людей з науковим ступенем. Якщо сучасний академічний капюшон - це просто прикраса, то був час, коли він був практичною частиною одягу студента. Середньовічний

капюшон складався безпосередньо з капюшона, який захищав голову, і мису, який зазвичай покривав плечі і часто досягав ліктів.

У 1450 році від цього типу капюшона відмовилися і замінили його на так званий «компаньйонка». Він міг скочуватися і носитися на голові або падати на плечі. Капюшон мантиї в середні віки був частиною чернечої ряс.

Пізніше його носили і викладачі, і студенти, але приблизно в XVI столітті його зробили привілеєм людей з науковим ступенем. Колір підкладки капюшона мантиї відповідає галузі науки. Білий колір позначає мистецтво, словесність, гуманітарні науки, мідний – економіку, блакитний – живопис, коричневий – архітектуру, зелений – медицину, фіолетовий – юриспруденцію і т.д.

У цілому в університетах панувало різнобарв'я – студенти та викладачі носили одяг тих кольорів, які їм подобалися. Тільки наприкінці 15-го століття стали переважати темні кольори, що стало нормою в 17-му столітті. Лише Доктори мали привілей носити одяг червоних кольорів. Ця традиція збереглася і сьогодні в багатьох університетах – для урочистих випадків існують мантиї Доктора червоного кольору, а для повсякденного використання – чорного.

Мантия, яку носять сьогодні, зберегла майже всі ознаки середньовічної одягу. Студентів, бакалаврів і магістрів завжди розрізняли по складності їх мантий. Цій традиції ми слідуємо і сьогодні. Докторська мантия має три оксамитові смужки на кожному рукаві, так звані шеврони. У магістерської мантиї комір переходить в капюшон. Мантия бакалавра, як правило, найпростіша без капюшона та оздоблення, так як бакалаврат – це тільки початок наукового шляху.

Традиція носіння мантиї існувала й у Російській імперії. Так, у 1885 р. І. Є. Рєпін, актуалізуючи мантию як академічний символ, написав "Портрет Д. І. Менделєєва в мантиї професора Единбурзького університету". Рєпін був знайомий з Менделєєвим ще в часи свого навчання в Академії. Протягом декількох років вони не бачилися, але вчений уважно стежив за новими роботами Рєпіна. Пізніше в Петербурзі Рєпін був постійним гостем Менделєєва – щосереди у будинку вченого збиралася громада його друзів. Коли Единбурзький університет присвоїв Менделєєву звання доктора, Рєпін починає роботу над його портретом. Мантия, товсті фоліанти на столику і книга в руках відразу дають зрозуміти глядачеві, що на картині учений. Головна риса цього портрету, – спроба зобразити

внутрішню роботу думки, а не тільки зовнішність людини, як не можна краще знайшла застосування на цій картині: геніальність Менделєєва-ученого зображена на полотні.

Чотирикутна шапочка з китицею - конфедератка, позначає єдність багатогранності життя і стійкості тих, хто опанував вченням, знаннями та чеснотою. Китиця - надзвичайно важливий елемент академічного убрання. По ній відрізняють вчену людину від "неука". Ті, хто ще не закінчив освіти, носить її на правому боці капелюха, а випускник вже заслужив право носити її зліва. Перекидання китиці з одного боку головного убору на інший - одна з цікавих традицій церемонії вручення дипломів.

Капелюх без полів із китицею в європейських університетах до цих пір є відзнакою тих, хто має вчений ступінь. Її прототипом була біретта (головний убір), невелика кругла або квадратна шапочка, що носилася кліриками.

Цікавим університетським символом є «китиця відмінності» - нагорода, яка урочисто одягається випускникам-відмінникам на церемонії вручення дипломів або атестатів поверх мантиї, а також «шарфи честі», що є так само нагородою випускників, які відзначилися у стінах Альма матер.

У наші дні випускна традиція використання мантий і конфедераток найбільше прижилася в США, вона існує вже понад півтора століття. Їх колірний ранжир утвердився наприкінці XIX століття, а в 1959 році був створений комітет з академічного одягу і церемоніалу випускного торжества.

В останні роки випускники ВНЗ на пострадянському просторі стали надягати на урочистий випуск академічні мантиї і конфедератки. Однак, урочисто святкували випуск з навчального закладу в Російській імперії ще задовго до революції. Особливо ця традиція була поширена у вихованців Пажеського корпусу. Для цієї церемонії всі випускники замовляли собі золоті каблучки з однаковим символом. Така символіка пов'язувала міцною дружбою всіх випускників корпусу, а не лише однокурсників. Каблучки виготовлялися вручну, на них гравіювався логотип. Якщо випускник Пажеського корпусу досягав кар'єрних щаблів, він допомагав своїм товаришам, надаючи підтримку і протекцію. Пажі, випускники різних років, незалежно від чинів, зверталися один до одного на "ти", пізнаючи товариша за такою каблучкою, символом причетності до громади однодумців. Вони вірили, що каблучка є запорукою успіху,

додає сили і приносить удачу.

Урочистість випускного церемоніалу залишається в пам'яті на довгі роки. Нагадувати про незабутні студентські роки буде випускна атрибутика: академічні мантиї різних кольорів, капелюхи-конфедератки з шовковими китицями, кільця з вигравіруваним символікою, щорічники - фотоальбоми, що відобразили важливі моменти студентського життя та приналежність до духовної еліти країни.

Література:

1. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университетов: теория и опыт исследования: [монография] / Глузман А. В. – К.: Поисково-издательское агенство, 1998. – 252 с.

2. Нормативно-методичний посібник з організації виховної роботи у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» «На допомогу куратору академічної студентської групи у вищому навчальному закладі» / уклад. Левшов О. В., Негрей С. Г., Фурманюк В. Ф. – Донецьк, 2013. – 223 с.

3. Традиція [Електронний ресурс] / С. Znaimo.com.ua. – Режим доступу: <http://znaimo.com.ua/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F> – 02.05.2014 р. – Загол. з екрану.

4. Болонский университет [Электронный ресурс] / С. Travels.co.ua. – Режим доступа: <http://travels.co.ua/rus/italy/emiliya/bolonskiy-universitet.html> – 15.04.2010 г. – Загол. с экрана.

5. Сорбонна [Электронный ресурс] / С. Википедия. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%BE%D0%BD%D0%B0> – 26.08.2010 г. – Загол. с экрана.